

บทที่ 1

บทนำ

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาการวิเคราะห์ทางสังคมและเศรษฐกิจการผลิตโคเนื้อของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตากได้ทำการศึกษาและเรียบเรียงข้อมูลสำหรับนำเสนอ มีรายละเอียดดังนี้

- 1) ที่มาและความสำคัญของปัญหา
- 2) วัตถุประสงค์ของการศึกษา
- 3) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
- 4) ขอบเขตของการศึกษาและ
- 5) โครงสร้างของงานวิจัย

1.1 ที่มาและความสำคัญ

อุตสาหกรรมโคเนื้อไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน

การผลิตเนื้อจากโคหรือกระบือเพื่อการบริโภค มีผู้ผลิตรายหลักกว่าร้อยละ 95 เป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงที่เป็นผู้ผลิตรายย่อยในระบบการผลิตแบบดั้งเดิมภายในหมู่บ้าน (Tokrisna and Panayotou, 1985 อ้างอิงใน Murphy and Tisdell, 1995) ภายใต้ระบบการทำเกษตรแบบดั้งเดิมของประเทศไทย การเลี้ยงโค คือ ส่วนหนึ่งของกิจกรรมภาคการเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้แรงงานเพื่อการเพาะปลูก การนวดข้าว ใช้ต่างพาหนะเพื่อการเดินทางหรือขนส่ง ใช้มูลเป็นปุ๋ย เป็นต้น ไม่นิยมเลี้ยงเพื่อขายเนื้อเข้าโรงฆ่าสัตว์โดยตรง นอกจากประโยชน์ในภาคการเกษตรแล้ว โคยังเปรียบเสมือนสินทรัพย์ที่มีชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงอีกด้วย เป็นแหล่งเงินทุนเมื่อเกิดภาวะเร่งด่วนฉุกเฉิน เกษตรกรผู้เลี้ยงโคสามารถทำการจำหน่ายโคออกเป็นรายได้พิเศษอีกทางหนึ่ง ส่วนเนื้อเพื่อการบริโภคส่วนใหญ่จะได้จากโคปลดระวางและจำหน่ายออกสู่โรงฆ่าสัตว์ ซึ่งเนื้อที่ได้จากโคที่ใช้แรงงานเหล่านี้จะเป็นเนื้อคุณภาพต่ำ เนื้อเหนียว มีไขมันแทรกในเส้นใยกล้ามเนื้อน้อย ไขมันหุ้มซากมีสีเหลือง เรียกว่า เนื้อวุ้นมัน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2555) ฉะนั้นในอดีต โคจึงไม่ใช่แหล่งที่รายได้หลักของเกษตรกรผู้เลี้ยง

สิ่งที่ถือว่าเป็นลักษณะเฉพาะและน่าสนใจของรูปแบบการเลี้ยงโคในไทย คือ รูปแบบการเลี้ยงสัตว์จำพวกโคกระบือจะเป็นกิจกรรมที่เกิดอยู่แต่เฉพาะในฟาร์มขนาดเล็กของครัวเรือนเกษตรกร และถูกผนวกรวมให้เป็นหนึ่งในกิจกรรมทางการเกษตร การขยายพันธุ์เป็นไปโดยวิธีธรรมชาติไม่มีการผสมเทียมเพื่อการปรับปรุงพันธุ์ การดูแลรักษาและการจัดหาอาหารสัตว์จะเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาลและสภาพพื้นที่ที่ใช้เลี้ยง โดยปกติในเวลากลางคืนโคจะถูกต้อนมาผูกกลมไว้บริเวณใต้ถุนบ้านหรือลานดินกว้างภายในรั้วบ้าน โดยปกติโคกระบือที่ถูกเลี้ยงเพื่อใช้งานจะทำงานโดยเฉลี่ย 130 วันต่อปี ในเวลาว่างงานซึ่งก็คือหน้าแล้งและหน้าหนาวที่ไม่ได้มีการเพาะปลูก โคจะถูกปล่อย

ให้เต็มหญ้าหรือตอพงข้าวแห่งบริเวณพื้นที่แปลงนาหรือแปลงเพาะปลูกที่ว่างเปล่า ช่วงหน้าฝน บางส่วนจะถูกไ้ใช้งานเพื่อการเพาะปลูก ส่วนที่เหลือจะถูกต้อนให้ไปเต็มหญ้าในพื้นที่ว่างเปล่า สาธารณะ ในป่า หรือบนภูเขา ปลายหน้าฝนช่วงฤดูกลางเก็บเกี่ยว โคจะถูกเลี้ยงแบบผูกค้ำหรือขังคอก เพื่อหลีกเลี่ยงโคก่อความเสียหายต่อแปลงเพาะปลูก ผู้เลี้ยงจะเกี่ยวหญ้าและให้ฟางข้าวแห้ง เป็นอาหารสัตว์ (Tokrisna and Panayotou, 1985 อ้างอิงใน Murphy and Tisdell, 1995) ขณะที่ ต้นทุนค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการเลี้ยงปศุสัตว์แบบดั้งเดิมนั้นประกอบด้วย ค่าที่ดิน ค่าอาหารสัตว์ ค่าแรงงาน ค่าโรงเรือน และค่าตัวปศุสัตว์เอง และการลงทุนทั้งหมดนั้นเป็นการลงทุนที่มี ประสิทธิภาพมากสำหรับผู้เลี้ยงในแง่ของเปลี่ยนสินทรัพย์จากดิน เช่น หญ้าและฟางข้าว ให้เป็น ทรัพย์สินส่วนตัวได้ ในที่นี้คือ ฟุงปศุสัตว์ (Cotty, 1980 อ้างอิงใน Murphy and Tisdell, 1995)

ความเปลี่ยนแปลงในอุตสาหกรรมโคเนื้อไทยเนื่องจากการพัฒนาอุทกถาวรถึงในงานเขียนของ Simaraks, Subhadhira and Srila (2003) ว่าการลดลงของจำนวนปศุสัตว์ของประเทศไทยเกี่ยวข้องกับหลายปัจจัยที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงของ โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจจากการพัฒนา ประเทศในช่วงหลายปีที่ผ่านมา จนยากที่จะชี้ได้ว่า สาเหตุและผลกระทบใดบ้างจากการ เปลี่ยนแปลงเนื่องจากการพัฒนาเป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องอย่างมีนัยยะสำคัญต่อการลดลงของจำนวน ปศุสัตว์ในไทย แต่กระนั้นก็ยังสามารถระบุปัจจัยเชื่อมโยงได้อย่างคร่าวๆ คือ ปัจจัยทางด้านพื้นที่ การถางบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อการปลูกพืชเชิงเศรษฐกิจ อาทิเช่น มันสำปะหลัง ยางพารา เป็นต้น รวมถึง เพื่อการขยายพื้นที่ที่อยู่อาศัยเพื่อรองรับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น เป็นผลให้พื้นที่เพื่อการเลี้ยง สัตว์หรือพื้นที่ที่เป็นอาหารสัตว์ลดลง รวมทั้งปัจจัยทางด้านราคาของปศุสัตว์ในตลาดไม่ได้จูงใจ มากพอที่เกษตรกรจะผลิตสินค้าจากปศุสัตว์เมื่อเทียบกับราคาพืชเศรษฐกิจ เมื่อการทำเกษตรเพื่อยังชีพเปลี่ยนไปเป็นการเกษตรเพื่อการค้ามากขึ้น เครื่องจักรทางการเกษตรจึงถูกนำมาใช้ทุนแรง แทนที่แรงงาน โคกระบือ นอกจากนี้ การย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมือง ส่งผลให้แรงงานที่ทำงานในภาค การเกษตรลดจำนวนลงอีกด้วย กระทั่งช่วงปี พ.ศ. 2535-2539 ซึ่งอยู่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมลำดับที่ 7 ได้มุ่งเน้นเกี่ยวกับการปรับโครงสร้างการผลิตสาขาการเกษตรให้สามารถขยาย การผลิตได้เป้าหมายร้อยละ 3.4 ต่อปี เพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเป็นสำคัญ เป้าหมายส่วน หนึ่งของการขยายการผลิตเน้นการปรับปรุงคุณภาพและเพิ่มปริมาณการผลิต คือ การส่งเสริมการ เลี้ยงโคเนื้อเพื่อการค้า

ลักษณะการเปลี่ยนผ่านของรูปแบบการเลี้ยงโคจากรูปแบบดั้งเดิม มาสู่การเลี้ยงในแบบการ ผลิตเพื่อการค้าโดยตรง ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด แต่เป็นการค่อยๆ กลายลักษณะของพฤติกรรม และแรงจูงใจของผู้เลี้ยงโคที่ตอบสนองต่อผลของการพัฒนาประเทศเพื่อความทันสมัย การพัฒนาที่ เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอุตสาหกรรมเกษตรและอุตสาหกรรมโคเนื้อของไทย

คือ การขยายตัวอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจและประชากร ซึ่งทั้งสองปัจจัยมีส่วนเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับปริมาณความต้องการบริโภคสินค้าประเภทเนื้อและนมที่เพิ่มขึ้น การพัฒนาข้างต้นจึงเป็นผลให้เกิดการขยายตัวของการผลิตเชิงพานิชของอุตสาหกรรมจากปศุสัตว์ การชลประทาน รวมถึงการขยายตัวทางด้านเทคโนโลยี

การพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอุตสาหกรรมการเกษตรและอุตสาหกรรมโคเนื้อของไทย ได้ถูกกล่าวถึงในงานของ Thomas Murphy and Clem Tisdell (1995) ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรพร้อมๆความต้องการในการบริโภคเนื้อแดงและผลิตภัณฑ์จากนม การทำเกษตรโดยใช้เครื่องจักรการเกษตรเป็นเครื่องมือทุ่นแรง ส่งผลให้การใช้แรงงานโค กระบือ ในภาคการเกษตรลดลง ประโยชน์ข้างเคียงนอกจากถูกใช้เป็นแรงงานในภาคการเกษตรแล้ว มูลของโค กระบือยังนำมาใช้เป็นปุ๋ยในการเพาะปลูกพืชผลอีกด้วย การลดลงของการใช้แรงงานโค กระบือในภาคเกษตร จึงมีส่วนในการเพิ่มจำนวนการใช้ปุ๋ยเคมีในภาคการเกษตรเพื่อแทนที่ปุ๋ยจากมูลสัตว์ที่มีน้อยลงอีกด้วย การพัฒนาด้านชลประทาน รวมถึงการขยายตัวทางด้านเทคโนโลยี จากการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวถึงเบื้องต้น กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่นำมาซึ่งผลกระทบในรูปแบบโครงสร้างของอุตสาหกรรมโคเนื้อไทย การขยายตัวอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจและประชากร มีส่วนเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับปริมาณความต้องการบริโภคสินค้าประเภทเนื้อและนมที่เพิ่มขึ้น การพัฒนาข้างต้นจึงเป็นผลให้เกิดการขยายตัวของการผลิตเชิงพานิชของอุตสาหกรรมจากปศุสัตว์

ปัจจุบันแม้ว่าอุตสาหกรรมปศุสัตว์อื่นๆจะเปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยงเป็นแบบฟาร์มขนาดใหญ่มากขึ้น แต่อุตสาหกรรมเกี่ยวกับโคยังคงรูปแบบการเลี้ยงดั้งเดิม คือ ผู้ผลิตยังเป็นผู้ผลิตรายย่อย มีขนาดและกำลังการผลิตที่ไม่ใหญ่ ซึ่งข้อได้เปรียบของผู้ผลิตรายย่อย คือ มีส่วนต่างของกำไรที่มากกว่าการผลิตแบบรายใหญ่ จากแรงงานและความรู้ความชำนาญในการเลี้ยง แม้จะอยู่ในระดับการผลิตแบบรายย่อย แต่ก็ป็นอุตสาหกรรมที่มีสายพานการผลิตเกี่ยวโยงกับหลายภาคส่วน สร้างการเติบโตให้แก่ตัวเลข GDP ของประเทศได้เช่นกัน (Nipon, 2012)

สถานการณ์การผลิต การตลาด และการนำเข้า-ส่งออกโคเนื้อ

จากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมข้างต้น ได้ส่งผลถึงรูปแบบการใช้ชีวิตและรสนิยมการบริโภคสินค้าประเภทเนื้อ นม ไข่ ที่เพิ่มมากขึ้น จากสถิติความต้องการบริโภคเนื้อโคของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรในปี 2550 - 2554 ความต้องการบริโภคเนื้อโคของไทยเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.15 ต่อปี สำหรับปี 2555 คาดว่าจะมีปริมาณการบริโภคเนื้อโค 1.25 ล้านตัว หรือคิดเป็นเนื้อโค 180.58 พันตัน ตัวเลขความต้องการบริโภคเนื้อโคเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.2 จำนวนตัวเลขการเลี้ยงโคเพื่อการค้าเนื้อจึงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตอบสนองกับความต้องการบริโภคเนื้อ ดังเห็นได้จากตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 สถิติจำนวนโคเนื้อในประเทศไทย ปี 2548-2554

พ.ศ.	จำนวนโคเนื้อ (ตัว)		%	จำนวนเกษตรกร		%
	โคเนื้อ	เพิ่ม/ลด		เกษตรกร	เพิ่ม/ลด	
			การเปลี่ยนแปลง			การเปลี่ยนแปลง
2548	7,796,272	+ 1,127,940	16.9	1,202,306	+ 181,649	17.8
2549	8,036,057	+ 239,785	3.1	1,226,005	+ 23,699	1.9
2550	8,848,392	+ 812,335	10.1	1,373,219	+ 147,214	12.0
2551	9,112,093	+ 263,701	2.9	1,331,561	- 41,658	-3.0
2552	6,997,868	- 2,114,225	- 23.2	1,230,522	- 101,039	- 7.6
2553	6,426,853	-571,015	-8.9	998,150	-232,372	-23.2
2554	6,583,106	+156,253	2.4	1,035,072	+36,922	3.7
เฉลี่ย	7,685,806	+744,298	+2.3	1,199,548	+2,059	+0.2

ที่มา : ศูนย์สารสนเทศ กรมปศุสัตว์ (2555)

ระบบการผลิตในอุตสาหกรรมโคเนื้อของไทยจำแนกตามคุณภาพได้เป็น 2 ระดับ

1. การเลี้ยงโคขุนคุณภาพ ที่ใช้ระยะเวลาขุนตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไปเพื่อการจำหน่ายเนื้อ สถิติกรมปศุสัตว์ปี 2552 ระบุว่ามีการเลี้ยงโคเนื้อประเภทนี้มีอยู่จำนวน 23,134 ราย จำนวนโค 1.32 ล้านตัว คิดเป็นร้อยละ 1.9 และ 18.8 ของการเลี้ยงโคเนื้อทั้งประเทศ ตามลำดับ โดยการเลี้ยงโคเนื้อเชิงธุรกิจเพื่อจำหน่าย สามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่มตามวัตถุประสงค์การเลี้ยง ได้แก่

- 1) เลี้ยงเพื่อผลิตเป็นพ่อแม่พันธุ์จำหน่าย
- 2) เลี้ยงเพื่อผลิตลูกโคเพื่อนำไปเลี้ยงขุนหรือจำหน่ายเป็นโคขุน
- 3) เลี้ยงเพื่อจำหน่ายเนื้อ

กิจการฟาร์มที่ทำแบบครบวงจรทั้งสามวัตถุประสงค์ในไทย เช่น ลุงเชวาร์ฟาร์ม (Beef Pro) ในจังหวัดสุพรรณบุรี ส่วนสหกรณ์โพนยางคำ (Thai French) จังหวัดสกลนคร และสหกรณ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน (KU Beef) จังหวัดนครปฐม เป็นไปเพื่อการเลี้ยงขุนเพื่อจำหน่ายเนื้อเป็นหลัก กลุ่มนี้จำหน่ายเนื้อโคแปรรูปให้แก่ร้านค้าขนาดใหญ่ เช่น ร้านอาหารขนาดใหญ่ ห้างสรรพสินค้าปลีกขนาดใหญ่ ร้านอาหารฟาส์ฟู้ด สุกียากี้ และร้านสเต็ก เป็นต้น

2. การเลี้ยงโคขุนระยะสั้นและโคเลี้ยงทุ่งหญ้า เป็นการเลี้ยงแบบระบบปล่อยตามทุ่งหญ้าธรรมชาติ เช่น ตามริมถนน พื้นที่ทุ่งหญ้าสาธารณะ ป่าสาธารณะทั่วไปรอบๆ หมู่บ้าน ตลอดจนพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกรที่เก็บเกี่ยวพืชผลแล้ว เช่น ในทุ่งนา เป็นระบบการเลี้ยงส่วนใหญ่ของ

ประเทศ จากรายงานสถิติกรมปศุสัตว์ปี 2552 ระบุว่า มีเกษตรกรเลี้ยงโคระบบนี้ประมาณ 1.21 ล้านราย จำนวนโคประมาณ 5.68 ล้านตัว คิดเป็นร้อยละ 98.1 และ 81.2 ของการเลี้ยงโคเนื้อทั้งประเทศตามลำดับ ซึ่งจะให้น้ำเนื้อเกรดปานกลางถึงต่ำ ส่งเป็นเนื้อจำหน่ายในตลาดเนื้อแข็ง ตลาดเนื้อบด ลูกชิ้น และตลาดเนื้อโคทั่วไป

ตลาดโคเนื้อ

สว่าง อังกุโร (2553) กล่าวถึง ตลาดโคเนื้อ ว่าสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท และมีโครงสร้างตลาดลักษณะแตกต่างกัน ได้แก่

1) ตลาดโคมีชีวิต โครงสร้างตลาดเป็นแบบผู้ซื้อมากกว่าและผู้ขายมากกว่า การเข้าออกตลาดเป็นไปได้ง่าย ผู้รับซื้อมีมากกว่าทั้งต้องการซื้อเพื่อเชือดและซื้อเพื่อเลี้ยงขุนทำกำไรต่อบางครั้งเกษตรกรเองก็จะทำหน้าที่ทั้งผู้ซื้อและขาย ส่วนมากจะเป็นการซื้อขายผ่านตลาดนัด มีบางส่วนที่พ่อค้าเข้าไปรับซื้อถึงแหล่งเลี้ยงของเกษตรกร จากรายงานสถิติกรมปศุสัตว์ปี 2552 มีตลาดนัดโค กระบือ 175 แห่ง มีการซื้อขายโค กระบือผ่านตลาดนัด 3,019,100 ตัว (โค 2,433,100 ตัว กระบือ 586,000 ตัว) มูลค่า 26,558 ล้านบาท (มูลค่าเฉลี่ยโค 8,200 บาทต่อตัว กระบือ 11,276 บาทต่อตัว) เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2551 มีการซื้อขายโค กระบือ ผ่านตลาดเพิ่มขึ้น 291,300 ตัว แต่มูลค่าการซื้อขาย ลดลง 1,442 ล้านบาท

2) ตลาดเนื้อโค โครงสร้างตลาดเป็นแบบผู้ขายมากกว่า ผู้ซื้อน้อยกว่า การซื้อวัวเพื่อเชือดจะจำกัดเฉพาะกลุ่ม การเข้าออกตลาดเป็นไปได้ค่อนข้างยาก อาจต้องเสี่ยงกับอิทธิพลของผู้ค้าเดิม อีกทั้งผู้บริโภครู้จักค่อนข้างจำกัดเมื่อเทียบกับตลาดเนื้อสุกรหรือเนื้อไก่ ตลาดเนื้อโคจะมีการแบ่งแยกเกรดคุณภาพเนื้อโคมาตั้งแต่ขั้นตอนและลักษณะการเลี้ยงก่อนเข้าชำแหละแล้ว จากการศึกษาตลาดการบริโภคเนื้อโคแบ่งได้ 3 กลุ่มได้แก่

1) ตลาดระดับล่าง ผู้บริโภค คือ ผู้ที่ซื้อเนื้อจากเขียงเนื้อในตลาดสดทั่วไปและโรงงานทำลูกชิ้น

2) ตลาดระดับกลาง ผู้บริโภค คือ ผู้ที่ซื้อเนื้อจากตลาดสดขนาดใหญ่ เช่น ตลาดยิ่งเจริญ ตลาดบางกะปิ จนถึงห้างสรรพสินค้าปลีกขนาดใหญ่

3) ตลาดระดับสูง ผู้บริโภค คือ ผู้ที่ซื้อเนื้อซึ่งเน้นคุณภาพเนื้อเป็นสำคัญ เช่น มีความนุ่ม ไขมันแทรกในเนื้อ เพื่อนำไปทำอาหารประเภทสเต็ก กลุ่มผู้บริโภคมีตั้งแต่คนไทย คนต่างชาติที่อยู่ในประเทศ โรงแรม ภัตตาคาร ร้านอาหาร และมิวจำจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าชั้นนำ

สถานการณ์การส่งออก

ปี 2550-2554 การส่งออกโคมีชีวิตของไทยเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 98.73 ต่อปี โดยส่วนใหญ่ส่งออกไปยังประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ มาเลเซีย สปป.ลาว และกัมพูชา อีกทั้งมีการส่งออกต่อไป

จนกระทั่งถึงเวียดนามและจีน ประเทศเพื่อนบ้านจะยังคงมีความต้องการ โคเนื้อจากไทยเพิ่มมีแนวโน้มมากขึ้น แต่จากการที่ราคาโคเนื้อขยับตัวสูงขึ้น โดยปี 2554 ราคาส่งออกโคมีชีวิตสูงขึ้นจากปี 2553 ถึงร้อยละ 45.86 ทำให้การส่งออกชะลอตัวลง (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2555)

สถานการณ์การนำเข้า

ปี 2550-2554 การนำเข้าโคมีชีวิตของไทยเพิ่มขึ้นร้อยละ 33.48 ต่อปีโดยส่วนใหญ่นำเข้าจากประเทศเมียนมาร์ โดยปี 2554 การนำเข้าโคมีชีวิตมีปริมาณ 43,009 ตัว มูลค่า 183.97 ล้านบาท เทียบกับปี 2553 เพิ่มขึ้นร้อยละ 62.43 และร้อยละ 66.09 ตามลำดับ แม้ว่าจากสถิติราคาช่วงปี 2554 ราคานำเข้าโคมีชีวิตสูงขึ้นจากปี 2553 ร้อยละ 2.26 ก็ตาม นอกจากนี้ในช่วงปีเดียวกันยังมีการนำเข้าเนื้อโคและผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 38.97 ต่อปี โดยส่วนใหญ่เป็นการนำเข้าเนื้อโคจากประเทศออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ เพราะปัจจัยด้านการเปิดการค้าเสรีทางการค้า (FTA) ส่งผลให้ราคานำเข้าเนื้อโคและผลิตภัณฑ์ลดลงอย่างต่อเนื่องคิดเป็นร้อยละ 4.22 ต่อปี(สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2555)

ปัญหาและอุปสรรคของอุตสาหกรรมการผลิตโคเนื้อ

การขยายตัวของอุตสาหกรรมโคเนื้อในประเทศไทยถูกจำกัดด้วย

1. การขาดความรู้ของเกษตรกรผู้ผลิต เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อร้อยละ 98.0 เป็นเกษตรกรรายย่อย มีพื้นฐานอาชีพด้านเกษตรกรรม มีการศึกษาน้อย ทำให้การดำเนินงาน การจัดการเลี้ยงดู และการป้องกันโรคยังไม่ได้มาตรฐาน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2555)

2. การควบคุมโรค การจัดการดูแลควบคุมโรคยังไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการแพร่กระจายของโรคปากเท้าเปื่อย (Foot-and-Mouth Disease: FMD) ส่งผลให้ศักยภาพการผลิตและเพิ่มโคเนื้อลดลง อีกทั้งการส่งออกก็ถูกจำกัด (Murphy and Tisdell, 1995)

3. ที่ดิน ด้วยความที่อุตสาหกรรมโคเนื้อ เป็นอุตสาหกรรมที่พึ่งพาการใช้ที่ดินเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการใช้ที่ดินเพื่อเลี้ยง หรือเพื่อผลิตอาหารสัตว์ จากอดีตการเลี้ยงโคเป็นแบบเลี้ยงปล่อยให้เล็มหญ้าตามพื้นที่ไร่ร้างสาธารณะ พื้นที่ป่า หรือพื้นที่เกษตรที่ร้างการเพาะปลูก การเปลี่ยนแปลงลักษณะการทำเกษตร การขยายตัวของการปลูกพืชเศรษฐกิจที่ไม่มีการเว้นวรรคช่วงเวลาการปลูก การขยายของเมืองและที่อยู่อาศัย พื้นที่การเลี้ยงและพื้นที่ทุ่งหญ้าอาหารสัตว์จึงลดลง

4. ปัญหาการขาดแคลนอาหารสัตว์ คือ ปัญหาใหญ่ของอุตสาหกรรมโคเนื้อ ค่าอาหารสัตว์ที่เกษตรกรจำเป็นต้องจัดหาโดยการซื้อกลายเป็นต้นทุนหลักของการผลิตโคเนื้อโดยมีสัดส่วนกว่าร้อยละ 60 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด (Kehren and Tisdell, 1998) เป็นผลให้อุตสาหกรรมการผลิตโคเนื้อกลายเป็นอุตสาหกรรมที่พึ่งพาเงินลงทุนสูง เมื่อต้องพึ่งพาเงินลงทุนที่สูง เกษตรกรส่วนใหญ่จึงตัดสินใจเลิกเลี้ยงและหันไปปลูกพืชเศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทนดีกว่าแทน

5. คุณภาพการผสมพันธุ์และปรับปรุงพันธุ์ สติติกรมปศุสัตว์ปี 2552 พบว่าพันธุ์โคเนื้อที่เกษตรกรเลี้ยง เป็นโคเนื้อพันธุ์ลูกผสมเพียงร้อยละ 32.5 ที่เหลืออีกร้อยละ 67.5 เป็นโคพันธุ์พื้นเมืองและลูกผสมพื้นเมือง การปรับปรุงพันธุ์ โดยวิธีผสมเทียมและการใช้พ่อโคพันธุ์ดีผสมพันธุ์ โดยรัฐยังบริการไม่ทั่วถึงทำให้ ขาดแคลนพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ที่ดีในการผลิตลูกโคเนื้อคุณภาพเพื่อนำมาเลี้ยงเป็น โคขุนได้อย่างเพียงพอ

อุตสาหกรรมการผลิตโคเนื้อจังหวัดตาก

จากรายงานผลการศึกษา โครงการระบบการผลิตและการตลาดโคเนื้อ จังหวัดตาก โดย ดร.ชารงค์เมฆโหราและคณะ(2552) จังหวัดตากเป็นแหล่งผลิตโคเนื้อที่สำคัญในภาคเหนือของประเทศไทย มีทุ่งหญ้าสาธารณะจำนวน 258,447 ไร่ เนื้อที่ปลูกหญ้า 97,330 ไร่ ในปี 2550 ที่ทำการศึกษามีประชากรโคเนื้อจำนวนถึง 172,052 ตัว จากจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยง 9,825 ราย โคเนื้อที่เลี้ยงส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ลูกผสมบราห์มัน การขุนโคพื้นที่มีจำนวนน้อย เฉลี่ยรายละ 6.55 ตัว โคที่นำมาขุนเป็นพันธุ์ลูกผสมชาโรเลส์และพันธุ์ตาก แล้วมีการจำหน่ายให้ทั้งสหกรณ์และพ่อค้าทั่วไป ปัญหาสำคัญของการขุนโคคือ การขาดแคลนวัตถุดิบในการขุน ศักยภาพพื้นที่สำหรับการขุนมีจำกัดเฉพาะบริเวณราบลุ่มแม่น้ำปิงเท่านั้น ขาดแคลนพันธุ์ที่เหมาะสมในการขุน ศักยภาพการเลี้ยงขุนผู้สมาชิกสหกรณ์โปนยงคำและกำแพงแสนไม่ได้ เนื่องจากผู้เลี้ยงขาดทิศทางการวางแผนและการจัดการการผลิต โอกาสทางการตลาดของโคเนื้อและเนื้อโคในพื้นที่มีน้อย แต่โดยจุดแข็งและโอกาสแล้ว จังหวัดตากมีพื้นที่สาธารณะที่สามารถนำมาปรับปรุงให้เป็นแปลงอาหารสัตว์ได้ มีเกษตรกรผู้เลี้ยงที่มีความรู้และประสบการณ์การเลี้ยงเป็นอย่างดี มีความรู้ในการปรับปรุงทุ่งหญ้าในพื้นที่ของตนเองรวมทั้งมีทุ่งหญ้าสาธารณะสนับสนุนการเลี้ยง อีกทั้งตำแหน่งที่ตั้งของจังหวัดตากยังเอื้ออำนวยให้เป็นพื้นที่หลักสำหรับการส่งผ่านโคจากแหล่งต้นน้ำไปสู่กลางน้ำและปลายน้ำ เพราะเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านคือ พม่า ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งที่สำคัญของการนำเข้าโคเนื้อจากพม่าและบังกลาเทศ อีกทั้งยังอยู่บนเส้นทางเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor) ในโครงการระเบียงเศรษฐกิจระหว่างประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง และจำนวนพื้นที่ที่เป็นทุ่งหญ้าสาธารณะและพื้นที่ป่าราบแนวเขา ทำให้จังหวัดตากมีโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพตนเองตามพื้นที่ที่มีอยู่ให้เป็นแหล่งการเลี้ยงโคเนื้อคุณภาพสูงที่มีต้นทุนต่ำได้อย่างประเทศออสเตรเลียก็เป็นได้

จากปัญหาและอุปสรรคข้างต้นทำให้การพัฒนาโคเนื้อไม่ก้าวหน้าเหมือนกับสินค้าปศุสัตว์อื่นๆ ความท้าทายทั้งหมดตกเป็นภาระของผู้ผลิตซึ่งเป็นเกษตรกรรายย่อยซึ่งอยู่ส่วนต้นน้ำของอุตสาหกรรมการผลิต จากแนวโน้มราคาที่สูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด เหตุเพราะความต้องการที่มาจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ เป็นแรงจูงใจที่สำคัญต่อเกษตรกรให้หันมาผลิตโคเนื้อเพิ่มขึ้น

ดังที่ได้เห็นจากตารางที่ 1.1 แต่ความต้องการเพิ่มผลผลิตก็มาพร้อมกับความท้าทายในเรื่องความจำกัดของพื้นที่การเลี้ยง ราคาพันธุ์โคและที่สำคัญคือการจัดหาอาหารสำหรับการเลี้ยง การเลี้ยงโคเนื้ออาจไม่สามารถเลี้ยงที่ไหนก็ได้ดังในอดีต อีกทั้งจากลักษณะเฉพาะของตลาดซื้อขายโคมีชีวิตตามที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้นว่า การซื้อขายโคมีชีวิต บางครั้งเกษตรกรเองก็ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย ราคาซื้อขายที่มีอยู่ในตลาดขณะนี้ขึ้นไปในลักษณะเสนอราคาเพื่อการต่อรองโดยตรงระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ผู้มีบทบาทในการซื้อขายนอกจากตัวเกษตรกรเองแล้ว ยังมีพ่อค้าอีกรูปแบบหนึ่ง คือ พ่อค้าประเภท “จับเขือขาย” ถือเป็นลักษณะการซื้อขายแบบเก็งกำไรโคเนื้อในระยะสั้น เนื่องจากการซื้อขายโคมีชีวิตทำการซื้อขายตามตลาดนัด ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำ การเก็งกำไรในรูปแบบนี้หากมีมากอาจกลายเป็นการปั่นราคาโคเนื้อในตลาด ส่งผลกระทบต่อแรงจูงใจของเกษตรกรในผลิตโคเนื้อป้อนสู่ตลาดได้ รวมถึงด้วยรูปแบบการเลี้ยงโคเนื้อส่วนมากยังเป็นวิถีเลี้ยงแบบดั้งเดิม จึงเป็นไปได้ว่าต้นทุนส่วนใหญ่ของโคเนื้อจะเป็นต้นทุนแฝง และแนวโน้มที่ผู้ขายจะเสนอราคาแบบ Supply pricing ออกไปต่อรอง อาจจะมีส่วนทำให้เกษตรกรผู้ขายไม่ได้ Producer Surplus ในแง่ของการเป็นผู้ผลิต ข้อจำกัดดังกล่าวจึงอาจเป็นตัวกำหนดรูปแบบการเลี้ยงรวมถึงพื้นที่การเลี้ยงแบบเฉพาะ จึงเกิดเป็นคำถามเพื่อการศึกษาว่า อุตสาหกรรมการผลิตโคเนื้อจะคงอยู่และดำเนินต่อไปได้อย่างไร บทบาททางการผลิตจะยังคงเป็นเกษตรกรผู้ผลิตรายย่อยอยู่หรือไม่ และพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการผลิตควรมีลักษณะอย่างไร จากงานวิจัยของ Bhatta and Doppler (2010) พบว่าปัจจัยทางด้านพื้นที่เป็นตัวกำหนดความแตกต่างทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ การดำเนินชีวิต และรูปแบบการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตร ฉะนั้นจากคำถามดังกล่าวจึงทำการศึกษาการวิเคราะห์ทางสังคมและเศรษฐกิจการผลิตโคเนื้อของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตาก และด้วยปัจจัยทางด้านพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการศึกษาจึงนำข้อมูลลักษณะแผนการผลิตและเลี้ยงโคเนื้อและข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial data) ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการผลิตโคเนื้อ มาวิเคราะห์ร่วมกันอย่างเป็นระบบ ด้วยการประยุกต์ใช้ข้อมูลจากระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS Application) เพื่อการเปลี่ยนข้อมูลและสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการผลิตโคเนื้อในพื้นที่ดังกล่าว ให้สามารถนำมาทำการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลในเชิงพื้นที่

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อวิเคราะห์สังคมและเศรษฐกิจการผลิตโคเนื้อของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตาก
2. เพื่อศึกษากิจกรรมเชื่อมโยงภายในห่วงโซ่อุปทานการผลิตโคเนื้อในพื้นที่ระดับท้องถิ่น
3. เพื่อศึกษาหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการผลิตโคเนื้อในพื้นที่จังหวัดตาก

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

การศึกษากาการวิเคราะห์ทางสังคมและเศรษฐกิจการผลิตโคเนื้อของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตาก จะทราบถึงลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจการผลิตโคเนื้อของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตาก และจะได้ภาพกิจกรรมเชื่อมโยงของโซ่อุปทานของโคเนื้อของจังหวัดตาก ซึ่งอาจมีระบบบริหารจัดการที่แตกต่างกันในแต่ละการรวมกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ รวมถึงต้นทุนและผลตอบแทนที่เกิดขึ้นในแต่ละส่วนและตลอดช่วงห่วงโซ่อุปทาน เพื่อการวิเคราะห์ทราบปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมการผลิตโคเนื้อในระดับท้องถิ่น รวมถึงได้ทราบข้อมูลพื้นที่ทุ่งหญ้าสาธารณะจากระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) เพื่อการวิเคราะห์พื้นที่การเลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดตาก ลดต้นทุนการผลิต และข้อเสนอแนะในการผลิตโคเนื้อในจังหวัดตาก

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ศึกษา คือ จังหวัดตาก ตั้งอยู่บนพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่ เส้นรุ้งที่ 15 องศา 50 ลิปดา 36 ฟลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 99 องศา 7 ลิปดา 22 ฟลิปดาตะวันออก

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา แบ่งออกเป็นสามส่วนคือ

1. ศึกษาสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตโคเนื้อในพื้นที่จังหวัดตาก ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร ส่วนของกิจกรรมสภาพการเลี้ยง แหล่งเลี้ยง รูปแบบการจัดการฟาร์ม วิธีการเลี้ยง ความสามารถของเกษตรกรผู้เลี้ยง รวมถึงการคัดเลือกพันธุ์ การจัดการวัตถุดิบ (ทุ่งหญ้า และอาหารข้น) ที่ใช้ในการเลี้ยง แหล่งจำหน่ายโคมีชีวิต (ตลาดนัดโค-กระบือ) ช่องทางการจัดจำหน่าย และราคาขาย

2. ศึกษาองค์ประกอบและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงในโซ่อุปทานของการผลิตโคเนื้อ ประกอบด้วย องค์ประกอบของการผลิตโคต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เช่น ขอบเขตของกลุ่มผู้ผลิตต้นน้ำ ประกอบด้วย การจัดหาปัจจัยการผลิต (ซึ่งเชื่อมโยงกับธุรกิจอื่นที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต) การผลิต (การจัดการตั้งแต่การหาพันธุ์ การเลี้ยง การจัดการฟาร์ม โรงเรือน) และการส่งมอบผลผลิต (การจำหน่าย วิธีการจำหน่าย) การวางแผนและการบริหารจัดการต้นทุน ผลตอบแทนที่ได้รับ รวมถึงการวิเคราะห์หาปัจจัยที่สำคัญในการขับเคลื่อนระบบการผลิตโคเนื้อในท้องถิ่นจังหวัดตาก

3. ศึกษาหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการผลิตโคเนื้อโดยการบูรณาการข้อมูลทางสังคมและเศรษฐกิจและข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial data) ที่อยู่ในรูปแบบของแผนที่ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) เพื่อสร้างแบบจำลองเชิงพื้นที่ในการวิเคราะห์ความเหมาะสมของพื้นที่การผลิตโคเนื้ออันเนื่องมาจากสถานะแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม

1.5 โครงสร้างของงานวิจัย

ในส่วนของเนื้อหาและภาพรวมของการวิเคราะห์ทางสังคมและเศรษฐกิจการผลิตโคเนื้อของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตากนั้น เพื่อความสะดวกในการค้นหาข้อมูล และง่ายต่อการทำความเข้าใจ ประกอบไปด้วยส่วนต่างๆดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

ในส่วนของบทนี้ จะกล่าวถึงที่มาและความสำคัญของงานวิจัยวัตถุประสงค์ในการศึกษาระบุขอบเขตของการศึกษารวมถึงนิยามศัพท์ต่างๆที่ใช้ในงานวิจัยขึ้นนี้อีกทั้งยังอธิบายโครงสร้างของเอกสารงานวิจัยทั้งหมดด้วย

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทนี้ได้กล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีต่างๆที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกับการคิด วิเคราะห์ในการทำงานวิจัยขึ้นนี้ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องบ้างกับการศึกษาในครั้งนี้เพื่อที่จะนำมาประกอบการศึกษาและค้นคว้าหาข้อมูลในส่วนข้อมูลทุติยภูมิ

บทที่ 3 ระเบียบและวิธีการศึกษา

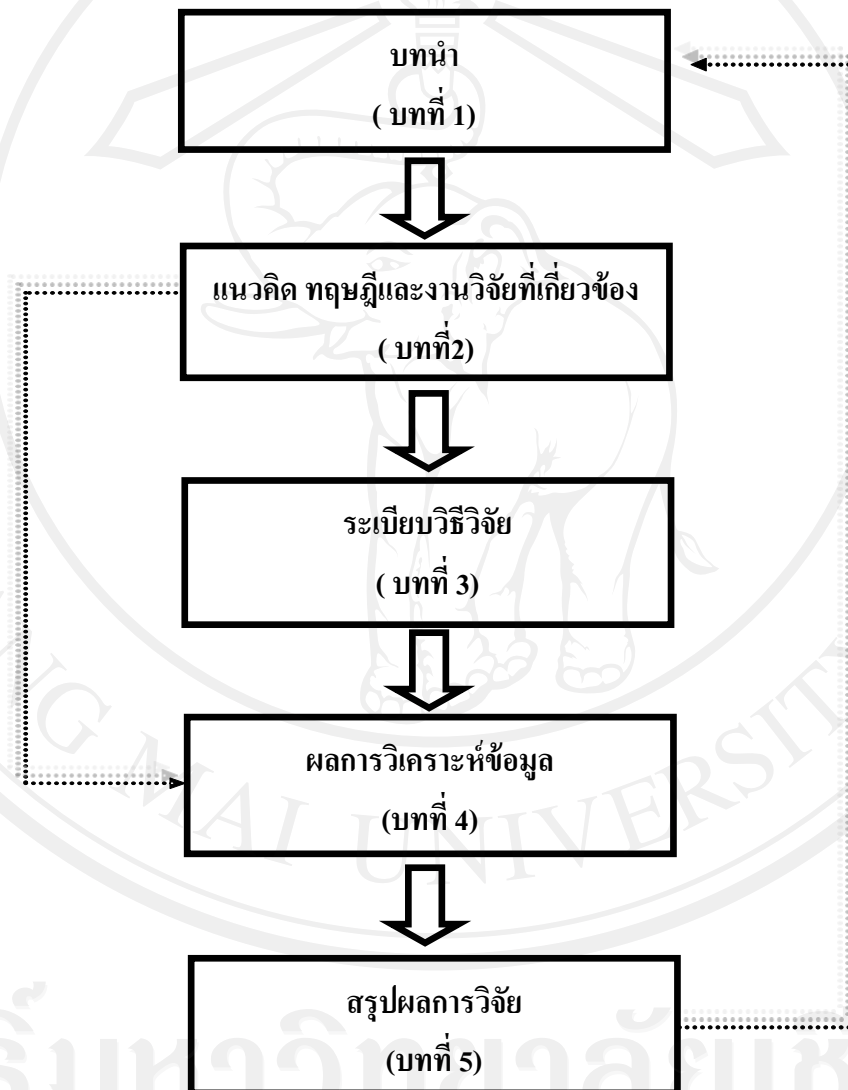
ส่วนนี้จะเป็นการกล่าวถึงการวางแผนกิจกรรมและวิธีการด้านต่างๆในการทำวิจัยให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยระบุถึงข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการศึกษา ระเบียบวิธีการศึกษาเป็นการกำหนดวิธีการหรือขั้นตอนในการศึกษาวิจัยให้สามารถประสบความสำเร็จรวมถึงการอธิบายกรอบแนวคิดว่าเป็นไปในทิศทางใดใช้เครื่องมืออะไรในการศึกษาครั้งนี้และมีกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างไร

บทที่ 4 ผลการศึกษา

ในบทนี้จะกล่าวถึงผลการวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ทางสังคมและเศรษฐกิจการผลิตโคเนื้อของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตาก และการศึกษาหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการผลิตโคเนื้อโดยใช้ข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial data) มาวิเคราะห์รูปแบบที่ตั้งเชิงพื้นที่ของฟาร์มโคเนื้อในพื้นที่จังหวัดตาก

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้จะเป็นการสรุปผลการวิจัยเพื่อให้ผู้อ่านสามารถทราบผลการวิจัยได้อย่างรวดเร็วรวมไปถึงข้อเสนอแนะต่างๆจากการวิจัยเพื่อให้การวิจัยในอนาคตมีความถูกต้องและตรงกับความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น

รูปที่ 1.1 โครงสร้างของเอกสารงานวิจัย

1.6 สรุป

ในการวิเคราะห์ทางสังคมและเศรษฐกิจการผลิตโคเนื้อของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดตากนั้น การศึกษาครั้งนี้ ทำให้ทราบว่าลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ รูปแบบการดำเนินไปของกิจกรรมทางการผลิตโคเนื้อในเกษตรกรผู้เป็นรายย่อยมีความสำคัญต่อระบบโซ่อุปทานการผลิต กล่าวคือ การล้มสลายของเกษตรกรรายย่อยที่เป็นผู้ผลิตที่สำคัญไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะจะมีผลกระทบในวงกว้างของปริมาณเนื้อโคในตลาด ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานผู้มีส่วนที่ดูแล เพื่อจัดการระบบห่วงโซ่การผลิตโคเนื้อให้ได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไปรองรับความต้องการบริโภคที่เพิ่มมากขึ้นในทุกๆวัน สำหรับในบทถัดไปจะทำการกล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกับการคิดวิเคราะห์ในการทำงานและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้